

ОЦІНКА ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ ЯК СКЛАДОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ

© 2014 ЛУЧИК С. Д., ЛУЧИК М. В.

УДК 65.050.12

Лучик С. Д., Лучик М. В. Оцінка продовольчої безпеки як складової економічної безпеки країни

Мета статті полягає у дослідженні продовольчої безпеки як складової економічної безпеки країни. З урахуванням норм чинного законодавства і матеріалів статистики сільського господарства було здійснено розрахунок основних індикаторів продовольчої безпеки та проведено їх аналіз. У результаті дослідження було виокремлено напрями розвитку основних галузей сільського господарства. Обґрунтовано, що інноваційний сценарій розвитку аграрної галузі сприятиме підвищенню рівня самозабезпечення населення країни за основними видами продукції і в підсумку дозволить забезпечити продовольчу безпеку країни. Перспективою подальших досліджень у даному напрямі є прогнозування перспективних станів агропродовольчого ринку в умовах реалізації того чи іншого сценарію розвитку ситуації. Одержані прогнозні значення дозволять запропонувати комплекс стратегічних заходів для забезпечення економічної безпеки аграрної галузі економіки країни.

Ключові слова: економічна безпека, продовольча безпека, аграрна галузь, інноваційний розвиток

Табл.: 1. **Бібл.:** 11.

Лучик Світлана Дмитрівна – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри, кафедра соціальної економіки і інформаційних технологій, Подільський державний аграрно-технічний університет (вул. Шевченка, 13, Хмельницька обл., м. Кам'янець-Подільський, 32300, Україна)

Email: luchiksvetlana65@mail.ru

Лучик Маргарита Василівна – аспірант, Подільський державний аграрно-технічний університет (вул. Шевченка, 13, Хмельницька обл., м. Кам'янець-Подільський, 32300, Україна)

Email: luchik-margarita@ukr.net

УДК 65.050.12

UDC 65.050.12

Лучик С. Д., Лучик М. В. Оценка продовольственной безопасности как составляющей экономической безопасности страны

Luchyk S. D., Luchyk M. V. Food Security Assessment as Part of the Economic Security of the Country

Цель статьи заключается в исследовании продовольственной безопасности как составляющей экономической безопасности страны. С учетом норм действующего законодательства Украины и материалов статистики сельского хозяйства были рассчитаны основные индикаторы продовольственной безопасности и проведен их анализ. В результате исследования определены направления развития основных отраслей сельского хозяйства. Обосновано, что инновационный сценарий развития аграрной отрасли будет способствовать повышению уровня самообеспечения населения страны основными видами продукции, что в итоге позволит обеспечить продовольственную безопасность страны. Перспективой дальнейших исследований в данном направлении является прогнозирование перспективных состояний агропродовольственного рынка в условиях реализации того или иного сценария развития ситуации. Полученные прогнозные значения позволяют предложить комплекс стратегических мер для обеспечения экономической безопасности аграрной отрасли экономики страны.

Ключевые слова: экономическая безопасность, продовольственная безопасность, аграрная отрасль, инновационное развитие

Табл.: 1. **Библ.:** 11.

Лучик Светлана Дмитриевна – доктор экономических наук, профессор, заведующий кафедрой, кафедра социальной экономики и информационных технологий, Подольский государственный аграрно-технический университет (ул. Шевченко, 13, Хмельницкая обл., г. Каменец-Подольский, 32300, Украина)

Email: luchiksvetlana65@mail.ru

Лучик Маргарита Васильевна – аспирант, Подольский государственный аграрно-технический университет (ул. Шевченко, 13, Хмельницкая обл., г. Каменец-Подольский, 32300, Украина)

Email: luchik-margarita@ukr.net

The purpose of the article is to study food security as part of the economic security of the country. Given the current legislation of Ukraine and materials of agriculture statistics, the key indicators of food security were calculated and analyzed. The study identified the main directions of development of branches of agriculture. It was proven that the innovative scenario of agricultural sector development will increase the level of self-sufficiency of the country's population with main products, which ultimately will ensure food security of the state. The prospect of further research in this direction is to predict future state of agricultural market conditions during the implementation of a scenario situation. Predicted values obtained will allow to suggest a set of strategic measures to ensure the economic security of the agricultural sector of the economy.

Key words: economic security, food security, agricultural industry, innovative development

Tabl.: 1. **Bibl.:** 11.

Luchyk Svitlana D. – Doctor of Science (Economics), Professor, Head of the Department, Department of Social Economics and Information Technology, Podillya State Agrarian and Engineering University (vul. Shevchenka, 13, Khmelnytska obl., m. Kam'yanets-Podilskyi, 32300, Ukraine)

Email: luchiksvetlana65@mail.ru

Luchyk Marharyta V. – Postgraduate Student, Podillya State Agrarian and Engineering University (vul. Shevchenka, 13, Khmelnytska obl., m. Kam'yanets-Podilskyi, 32300, Ukraine)

Email: luchik-margarita@ukr.net

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Сьогодні одним із видів загроз економічній безпеці держави є деградація найбільш передових галузей національної економіки, що супроводжується обвальним проривом на українські внутрішні ринки імпортованої продукції. Аграрний сектор в силу своєї специфіки не може в умовах ринку на рівних брати участь у міжгалузевій конкуренції.

Економічна безпека аграрної галузі як системи економічних інтересів, стверджує Кулагіна Н. О., полягає в пошуку механізмів компромісу між забезпеченням національних інтересів країни, продовольчою безпекою та ризиками, в результаті яких забезпечується стійке функціонування АПК [1, с. 15]. Забезпечити продовольчу безпеку країни може лише ефективно функціонуюче сільське господарство, яке має потужну матеріально-технічну базу, використовує ресурсозберігаючі технології і виробляє конкурентоспроможну продукцію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що питання оцінювання економічної безпеки країни і, зокрема, продовольчої безпеки постійно перебувають у центрі уваги науковців. Питанням економічної безпеки аграрної галузі та агропромислового комплексу в цілому присвячено праці таких вітчизняних учених, як О. Гривківська, В. Жмуденко, О. Кириченко, М. Малік, В. Ткаченко та інші.

Проблему забезпечення продовольчої безпеки країни досліджували В. Андрійчук, Ю. Білик, О. Гойчук, В. Журавков, П. Саблук, В. Ткаченко, В. Трегобчук, В. Юрчишин та інші. В сучасних умовах реформування вітчизняної економіки та забезпечення її стабільного розвитку системне дослідження продовольчої безпеки країни набуває пріоритетного значення.

Не вирішена раніше частина загальної проблеми полягає у тому, що недостатньо уваги приділяється методичним і практичним розробкам забезпечення економіч-

ної безпеки аграрної галузі, а саме: продовольча безпека країни не може бути забезпеченою, якщо сільськогосподарські виробники та переробні підприємства не виробили єдиний ефективний механізм організаційно-економічних взаємозв'язків, а рівень державної підтримки не приводить до підвищення самозабезпечення в основних видах продуктів харчування.

Формулювання цілей статті. Метою статті є оцінка продовольчої безпеки як складової економічної безпеки країни.

Виклад основного матеріалу. Продовольча безпека є органічною складовою економічної безпеки, яка в узагальненій формі визначається спроможністю чи неспроможністю країни самостійно протистояти загрозам національним економічним інтересам [2]. Оскільки продовольча безпека є однією з головних складових економічної безпеки, то їхній взаємно-двоїтий зв'язок цілком очевидний.

Згідно з наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29 жовтня 2013 р. № 1277 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» визначено, що продовольча безпека – це стан виробництва продуктів харчування в країні, що здатний повною мірою забезпечити потреби кожного члена суспільства в продовольстві належної якості за умови його збалансованості та доступності для кожного члена суспільства [3].

В цьому ж документі визначено, що критичне значення індикатора продовольчої безпеки характеризується як критичний рівень економічної безпеки, за якого рівень економічної безпеки дорівнює 0,2 або 20 % оптимального значення, а оптимальне – це значення індикатора, яке характеризується як оптимальний рівень економічної безпеки, за якого рівень економічної безпеки дорівнює 1, тобто дорівнює оптимальному значенню [3].

Розрахунок індикаторів продовольчої безпеки України за 2008 – 2012 рр. наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Розрахунок індикаторів продовольчої безпеки України за 2008 – 2012 рр.*

Найменування індикатора	Критичне значення	Оптимальне значення	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
1	2	3	4	5	5	7	8
Добова калорійність харчування людини, ккал	2250	3100	2988	2946	2933	2951	2954
Співвідношення обсягів виробництва та споживання м'яса та м'ясних продуктів на одну особу, %	80	105	81,2	83,7	86,1	91,4	89,1
Співвідношення обсягів виробництва та споживання молока та молочних продуктів на одну особу, %	80	105	118,6	118,6	118,5	118,1	116,1
Співвідношення обсягів виробництва та споживання яєць на одну особу, %	80	105	124,0	126,9	127,8	131,6	136,5
Співвідношення обсягів виробництва та споживання олії на одну особу, %	80	105	103,6	165,9	181,7	185,3	237,2

Закінчення табл. 1

1	2	3	4	5	5	7	8
Співвідношення обсягів виробництва та споживання цукру на одну особу, %	80	105	82,8	73,0	105,8	146,7	125,0
Співвідношення обсягів виробництва та споживання картоплі на одну особу, %	80	105	319,6	377,5	315,5	380,1	363,7
Співвідношення обсягів виробництва та споживання овочів та продовольчих баштанних культур на одну особу, %	80	105	141,6	142,0	134,4	141,7	145,1
Виробництво зерна на одну особу на рік, тонн	0,6	1	1,1	1,0	0,9	1,2	1,0
Рівень запасів зернових культур на кінець періоду, відсотків до споживання	5	50	2,0	1,8	1,4	1,9	1,6

*Розраховано авторами за даними Державної служби статистики України [4, 5].

Як свідчать дані табл. 1, добова калорійність харчування українців за роки дослідження знаходилась на задовільному рівні – в межах 2933 – 2988 ккал. Проте оптимального рівня калорійності харчування ще не досягнуто, оскільки в 1990 р. в Україні споживалося за добу продовольства калорійністю 3445 ккал на душу населення. На сучасному етапі розвитку суспільства середньодобове споживання продовольства в країнах Євросоюзу становить 3390 ккал, США – 3650, Латинської Америки – 2790, Азії – 2650, Росії – 2700 ккал.

Виключне значення для харчування та здоров'я населення має споживання окремих груп продуктів. М'ясо та м'ясні продукти належать до найважливіших продуктів харчування. За методичними рекомендаціями щодо розрахунку рівня економічної безпеки України показник співвідношення обсягів виробництва та споживання м'яса та м'ясних продуктів на одну особу не повинен падати нижче визначеного критичного рівня 80 %. Результати дослідження свідчать, що в 2008 – 2012 рр. у країні показник коливався від 81,2 % (2008 р.) до 91,4 % (2011 р.). Оптимального значення показника співвідношення виробництва і споживання м'яса та м'ясних продуктів – 105 % не досягнуто, у 2012 р. знову спостерігалось зниження даного показника на 2,3 в. п.

Аналіз динаміки вирощування худоби та птиці в Україні за 2008 – 2012 рр. засвідчив, що найбільші темпи росту вирощування худоби і птиці спостерігалися в 2009 р. (106,5 %). Повільніше зростало виробництво худоби і птиці у 2012 і 2010 рр., а, саме: на 105,8 і 105,4 % відповідно. Проведена оцінка структури вирощування худоби і птиці виявила постійний спад виробництва м'яса великої рогатої худоби. Якщо в 2008 р. у структурі вирощування худоби та птиці виробництво м'яса великої рогатої худоби становило 27,0 %, свинини – 29,5 %, птиці – 40,3 %, то в 2012 р. – 21,3 %, 31,0 % та 44,9 % відповідно. Ринок яловичини в Україні є досить перспективним, однак його активному розвитку перешкоджає ціна продукції – споживачі частіше купують більш дешеве м'ясо птиці. Українці споживають на душу на-

селення 25 кг м'яса птиці щорічно – це рівень розвинутих країн Європи [6].

Позитивна динаміка вирощування птиці в країні сприяла перевищенню оптимального значення (105 %) показника співвідношення обсягів виробництва та споживання яєць на одну особу за весь досліджуваний період. Якщо його значення у 2008 р. складало 124,0 %, то вже у 2012 р. досягнуто значення 136,5 %. Отже, держава може забезпечити цією продукцією не тільки своє населення, але й збувати частину продукції на експорт.

Проте, не можна не зазначити, що при відгодівлі птиці активно використовують корми з антибіотиками (для попередження розвитку інфекційних хвороб, оскільки птахів утримують великими групами в тісних приміщеннях). Масове використання антибіотиків у відгодівлі птиці має небажані наслідки. У приміщеннях починають розмножуватися нові мікроорганізми, стійкі до антибіотиків. Антибіотики, які також використовуються у медицині для людей, більше не можуть протидіяти цим мікробам, і ліки стають неефективними.

Отже, на державному рівні потрібно приймати рішення про здійснення належного жорсткого контролю за якістю м'яса птиці для забезпечення захисту прав вітчизняних споживачів і здоров'я населення, яке є головною цінністю суспільства. Також повинно активно стимулюватися створення нових, високопродуктивних свинокомплексів і комплексів з вирощування великої рогатої худоби. Розвиток ринку м'ясного і молочного скотарства допоможе часткового вирішити проблему сільського безробіття.

Рівень продовольчої безпеки країни безпосередньо залежить від споживання населенням молока і молочних продуктів. Молоко і молокопродукти необхідні для підтримання життєдіяльності людини, вони є важливим джерелом білку, вітамінів і мінералів, зокрема кальцію, що є обов'язковим для здоров'я населення. В середньому, одна людина протягом року повинна вжити близько 390 кг молочних виробів: знежиреного молока – 12 кг 300 г; сиру – 8 кг 800 г; морозива – 8 кг; сметани – 6 кг 500 г; вершкового

масла – 6 кг 100 г ; сиру – 6 кг 100 г; молочних консервів – 3 кг [7].

Протягом досліджуваного періоду значення індикатора співвідношення обсягів виробництва та споживання молока та молочних продуктів на одну особу в країні значно перевищувало навіть його оптимальне значення (105 %) і становило понад 118 %, і тільки в 2012 р. – 116,1 %.

В Україні більше 70 % молока виробляється в господарствах населення. Однак за період дослідження частка виробленого молока у сільськогосподарських підприємствах збільшилась на 7,1 в. п. і в 2012 р. становила 28,7 % від загального обсягу виробництва. Підвищення продуктивності корів в усіх категоріях господарств стало одним із найвагоміших позитивних явищ за останні роки. Лише за 2010 – 2012 рр. середньорічний надій молока на корову в господарствах України зріс на 6,8 %, зокрема у сільськогосподарських підприємствах – на 17,6 %, а у господарствах населення – на 4,0 %.

Проте, не можна не зазначити, що на 1423 вітчизняних сільськогосподарських підприємствах (44,3 % від загальної наявної кількості) діє стадо корів характеризується вкрай низькою продуктивністю – до 3000 кг молока за рік. Це пряий наслідок неповноцінної годівлі і хвороб тварин, недоліків в організації виробництва та ведення селекційно-плеємної справи [8].

Забезпеченість населення України олією протягом всього періоду дослідження була оптимальною, виняток становив 2008 р. з показником співвідношення обсягів виробництва та споживання олії на одну особу 103,6 %. Таке підвищене споживання населенням рослинної олії є позитивним навіть із гігієнічних позицій, оскільки в рослинних жирах міститься значно більше ненасичених жирних кислот, аніж у тваринних.

У структурі рослинних олій в Україні соняшникова займає біля 90 % обсягу виробництва. Україна імпортувала пальмову та кокосову олію, а експортувала соняшникову та соєву. За 2008 – 2012 рр. спостерігалось зменшення імпорту і, навпаки, збільшення експорту олії. Якщо відношення експорту олії до імпорту у 2008 р. становило 3,3, то вже у 2012 р. цей показник становив 16,2. Все це є свідченням позитивних змін у вирощуванні культур, з яких виробляють рослинні олії.

Однак, як запевняють фахівці, Україна не зможе повністю відмовитись від пальмової олії, і навіть соняшникова олія не в змозі замінити цього виду рослинного жиру, який з 90-х років активно використовується у вітчизняній харчовій промисловості, а також слугує для виробництва гігієнічних, косметичних і господарських товарів. Україна щорічно експортує 160 тис. т пальмової олії. Отже, виходить, що кожен українець на рік вживає майже 3,5 кг пальмової олії у різних продуктах.

Проте, пальмова олія суттєво здешевлює продукцію, однак тільки для виробника, а не для кінцевого споживача. Вважаємо, що оскільки основними споживачами кондитерської і молочної продукції є діти і вплив пальмової олії на дитячий організм буде відомим тільки через деякий час, то держава повинна забезпечувати безпечність та якість харчових продуктів, у тому числі шляхом установлення обов'язкових параметрів безпечності для харчових продуктів. Захист життя та здоров'я людини є пріоритетним завданням органів влади.

Індикатор співвідношення обсягів виробництва та споживання цукру на одну особу в Україні протягом 2008 – 2012 рр. зазнав значних коливань: від 73 % 2009 р. до 146,7 % у 2011 р. У 2012 р. цей показник складав 125 %, що значно перевищувало його оптимальне значення (105 %).

В Україні цукор виробляється переважно з буряково-го цукру-сирцю. Експорт цукру з країни весь період дослідження переважав імпорт. Однак, цукор, який виробляється в Україні, характеризується невисокою якістю та має більшу собівартість порівняно з цукром тростинним і буряковим, які вироблено за кордоном.

Однією з основних причин низької якості вітчизняного цукру є низька технологічна якість цукрових буряків – зазначається низький вміст цукру, низька доброякісність клітинного соку, СР, калію, підвищений вміст загального та α -амінного азоту, вуглекислої золи, натрію. При існуючому оснащенні цукрових заводів (фізичний знос основного обладнання цукрових заводів складає більше 80 %, деяке обладнання для фільтрації, випарної станції, продуктового відділення морально застаріло і необхідна його заміна. Рівень автоматизації виробничих дільниць біля 70 % [9]) навіть із сировини хорошої технологічної якості отримати конкурентоспроможну продукцію важко.

Для формування стратегії розвитку галузі буряківництва в Україні необхідно враховувати тісну залежність доходності цукрового буряківництва від врожайності, загальної суми витрат на гектар посіву. Якщо порівнювати з країнами Євросоюзу, то врожайність цукрових буряків в Україні нижча від показників в Іспанії, Франції у 2,1 – 2,2 рази, у Великобританії, Чехії, Нідерландах – у 1,7 – 1,9 рази, у Данії – у 1,5 рази, у Польщі – у 1,3 рази. В середньому по країнах Євросоюзу врожайність цукрових буряків у 2012 р. склала 660,0 ц / га. Порівняно з Республікою Білорусь урожайність цукрових буряків в Україні в середньому нижча на 30,5 %.

Отже, Україна не використовує повністю весь потенціал цукрової галузі. Використання сучасних технологій вирощування цукрових буряків сприятиме значному підвищенню їхньої врожайності, а це надасть можливість наростити валовий випуск цукру. Для того, щоб цукрові заводи України виробляли цукор високої якості та безпечний для вживання, а також мали змогу продавати його за межі України, необхідно впроваджувати міжнародні системи управління безпекою та якістю харчових продуктів.

Значення індикатора співвідношення обсягів виробництва та споживання картоплі на одну особу в Україні у 2008 – 2012 рр. перевищувало оптимальне значення (105 %) практично втричі. За дослідженнями фахівців, рівень споживання картоплі на одну людину становить 138 кг у рік, а в деяких регіонах є значно вищим, приміром, на Волині – 168 кг, на Рівненщині – 185 кг [10].

У структурі витрат картоплі споживання населенням у 2012 р. становило 27,0 %, використання на корм – 31,5 %, насіннева картопля складала 24,8 %, втрати та переробка на нехарчові цілі – 16,7 %. Слід зазначити, що виробництво картоплі в країні за 2011 – 2012 рр. збільшилось на 19 – 20 % порівняно з 2008 р., при цьому виріс і імпорт продукції.

У 2011 р. імпорт картоплі зріс у 4,1 рази порівняно з 2008 р. У 2012 р. обсяг імпортованої картоплі знизився до 23 тис. т, проте порівняно з 2008 р. це у 2,3 рази більше. Екс-

порт картоплі незначний і коливався від 3 тис. т (2008 р.) до 13 тис. т (2011 р.). Головною проблемою експорту є неконкурентоспроможність картоплі, її низькі сортові якості, відсутність ефективної маркетингової діяльності, потрібної для просування продукції на зовнішній ринок.

Відтак, картопля є продуктом повсякденного харчування людини. Крім картоплі, більше за норму українці вживали тільки олії та хлібопродуктів. Продукція переробки картоплі користується досить високим попитом. Тому впровадження нових сучасних технологій переробки, розширення асортименту продукції стимулюватиме зростання попиту на сиру картоплю і сприятиме переведенню її виробництва на промислову основу.

Індикатор співвідношення обсягів виробництва та споживання овочів і продовольчих баштанних культур на одну особу становив у 2008 – 2012 рр. у середньому 141,0 %, що свідчить про досить хороший стан у виробництві цих культур в Україні. У 2011 р. частка виробництва овочів і баштанних культур у світовому виробництві складала 1,0 %. Обсяг виробництва овочів і фруктів в Україні у 2012 р. становив 10 млн т, з яких 8,5 млн т становить внутрішнє споживання, а інший обсяг може бути експортованим.

За всі роки дослідження, крім 2008 р., експорт овочів і баштанних культур переважав за імпортом. Крім цього, постійно, за винятком 2010 р., підвищувалось і виробництво цих культур в Україні. За даними експертів, Україна є одним із головних постачальників овочів і фруктів до Росії. Так, за останні п'ять років обсяги експорту овочевої продукції до Росії з України збільшилися у 17 разів. Основною статтею експорту до Росії з України є тепличні овочі.

Україна експортує зазвичай овочі так званої «борщової» групи – цибулю, моркву, капусту. Експорт овочів з України активізувався наприкінці 2012 р. Тільки обсяг експорту української цибулі у 2012 р. зріс до 20 млн дол. проти 0,5 млн дол. у 2010 р.

Обсяг імпорту плодів і овочів в Україну за роки дослідження зменшився загалом на 40,2 %. Проте, протягом останніх років поступово збільшуються обсяги імпорту бананів і цитрусових в Україну. У 2012 р. було імпортовано 625,4 тис. т, що всього на 2,7 тис. т більше, ніж у 2008 р., хоча у вартісному значенні обсяги зросли на 322,1 дол. США. Основним постачальником плодів і горіхів, а також яблук і груш в Україну є Польща – відповідно 70 % та 87 % загального імпорту. Абрикоси, вишні та черешні надходять переважно з Іспанії (39 %), Греції (35 %) та Туреччини (13 %) [11].

Отже, Україна цілком задовольняє потребу населення в плодоовочевій продукції та має значний потенціал для розвитку потужного, ефективного ринку овочів і плодів, який не лише буде забезпечувати високоякісною продукцією українців, але й експортуватись. Головним резервом насичення внутрішнього ринку продуктами садівництва та розширення їх експорту є поліпшення використання наявних виробничих ресурсів садівничих підприємств і біокліматичного потенціалу України за рахунок упровадження інтенсивних ресурсозберігаючих технологій, поглиблення спеціалізації виробництва плодів і ягід, удосконалення розміщення плодових і ягідних культур, поліпшення породно-сортового складу насаджень, розширення переробки та зберігання продукції в місцях її виробництва.

Стосовно індикатора виробництва зерна на одну особу, критичне і оптимальне значення яких становить 0,6 т і 1 т відповідно, то й тут картина є оптимістичною. За винятком 2010 р. (0,9 т на особу) за весь період цей показник перевищував або дорівнював оптимальному значенню цього індикатора.

Висновки. Слід констатувати, що аграрна галузь України не повною мірою забезпечує продовольчу і економічну безпеку. Потенціал галузі реалізований досить слабо. Зберігається висока імпортна залежність країни по окремим видам сільськогосподарської продукції, особливо по галузі тваринництва, що веде до загрози порушення економічної безпеки держави в цілому.

Забезпечити продовольчу безпеку країни може тільки ефективно функціонуючий аграрний сектор економіки країни, що використовує ресурсозберігаючі технології, інновації у виробничих процесах, має потужну матеріально-технічну базу та продукує конкурентоспроможну продукцію. Тому необхідно чітко визначити пріоритетні напрями розвитку галузі сільського господарства і забезпечити джерела його інвестування. Чітко налагоджений механізм функціонування виробничо-економічних відносин в аграрній галузі сприятиме підвищенню рівня самозабезпечення за видами продукції і в підсумку дозволить забезпечити продовольчу безпеку країни, розбудувати інфраструктуру сільських територій і зберегти трудовий потенціал села.

ЛІТЕРАТУРА

- Кулагина Н. А. Теория и методология экономической безопасности агропромышленного комплекса: автореф. дис. ... докт. экон. наук : 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством (экономическая безопасность)» / Кулагина Н. А. – М., 2012. – 45с.
- Журавков В. В. Продовольча безпека в надзвичайних ситуаціях: історичний досвід та концептуальні підходи до її забезпечення в Україні / В. В. Журавков. – К. : Видавництво УАЗТ, 2002. – 95 с.
- Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України. Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р. № 1277 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm
- Сільське господарство України за 2008 рік : [стат. зб.] / Держкомстат України. – К. : ІВЦ Держкомстату України, 2008. – 361 с.
- Сільське господарство України за 2012 рік : [стат. зб.] / Держкомстат України. – К. : Державна служба статистики України, 2013. – 392 с.
- Петренко І. Фабрика експортної курятини / І. Петренко // Агробізнес сьогодні. – 2013. – Грудень (№ 24). – С. 14 – 17.
- Вольська О. М. Сучасний стан та перспективи розвитку ринку молока та молокопродуктів в Україні / О. М. Вольська [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.confcontact.com/2013-kachestvo-economicnogo-rozvitku/5_volska.htm
- Керсанюк Ю. Кон'юнктура змін на ринку молока : прогноз / Ю. Керсанюк // Агробізнес сьогодні. – 2013. – № 17 (64) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.agrobusiness.com.ua/2010-06-11-12-52-32/1797-2013-09-27-12-06-02.html>
- Галацан Л. А. Нормативно-технічна документація в цукровій галузі, якість цукру, виробленого цукровими заводами

України / Л. А. Галацан // Бурякова галузь в умовах національного та світового ринку : Матеріали науково-технічної конференції цукровиків України (м. Київ, 22 – 23 березня 2011 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.sugarconf.com/custom/files/ua_2011_03/8.pdf

10. Юзепчук О. Поживна цінність білка картоплі прирівнюється до курячого м'яса / О. Юзепчук // Відомості.UA [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vidomosti-ua.com/news/47376>

11. Україна: АгроЗЕД-підсумки-2013 // Українська аграрна конфедерація [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://agroconf.org/content/ukrayina-agrozjed-pidsumki-2013>

REFERENCES

Halatsan, L. A. "Normatyvno-tekhnichna dokumentatsiia v tsukrovii haluzi, yakist tsukru, vyroblenoho tsukrovymy zavodamy Ukrainy" [Normative and technical documents in the sugar industry, the quality of sugar produced by sugar factories Ukraine]. http://www.sugarconf.com/custom/files/ua_2011_03/8.pdf

Kersaniuk, Yu. "Kon'iunktura zmin na rynku moloka : prohnaz" [Conditions change in the milk market: the forecast]. <http://www.agro-business.com.ua/2010-06-11-12-52-32/1797-2013-09-27-12-06-02.html>

Kulagina, N. A. "Teoriia i metodologii ekonomicheskoy bezopasnosti agropromyshlennogo kompleksa" [Theory and Methodology of economic security agribusiness]. avtoref. dis. ... dokt. ekon. nauk : 08.00.05, 2012.

[Legal Act of Ukraine] (2013). http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm

Petrenko, I. "Fabryka eksportnoi kuriatyny" [Factory poultry exports]. *Ahrobiznes syohodni*, no. 24 (2013): 14-17.

Silske hospodarstvo Ukrainy za 2012 rik [Farming Ukraine 2012]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2013.

Silske hospodarstvo Ukrainy za 2008 rik [Farming Ukraine 2008]. Kyiv: IVTs Derzhkomstatu Ukrainy, 2008.

"Ukraina: AhroZED-pidsumky-2013" [Ukraine: AhroZED-results-2013]. <http://agroconf.org/content/ukrayina-agrozjed-pidsumki-2013>

Volska, O. M. "Suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku rynku moloka ta molokoproduktiv v Ukraini" [Current status and prospects of the market in milk and milk products in Ukraine]. http://www.confcontact.com/2013-kachestvo-economichnogo-rozvitku/5_volska.htm

Yuzepchuk, O. "Pozhyvna tsinnist bilka kartopli pryivniuietsia do kuriachoho m'iasa" [Nutritive value of potato protein equivalent to chicken meat]. *Vidomosti. UA*. <http://vidomosti-ua.com/news/47376>

Zhuravkov, V. V. *Prodovolcha bezpeka v nadzvychainykh situatsiakh: istorychni dosvid ta kontseptualni pidkhody do ii zabezpechennia v Ukraini* [Food security in emergencies: historical experience and conceptual approaches to its support in Ukraine]. Kyiv: UAZT, 2002.